

ligen vara ful. Ingalunda! På promenadplatserna ser man vackra ansigten i mängd; Sevilla har 100,000 invånare, och som promenad är fruntimmernas af bättre klassen nästan enda sysselsättning, jemte att gå i kyrkorna och sitta i *las rejias*, så har man godt tillfälle att se hvad vackert som finns. Mycket finns utan tvifvel, och mantillan skämmer ej bort hvad den visar; men icke en gång under Andalusiens sol växer qvinnoskönhetens fina blomma som gräs, utan blir alltid en rar planta.

Medan jag talar om cigarrer och andalusiskor och dylika brännbara ämnen, torde ej vara ur vägen att omnämna ännu en af Sevillas eldfarligheter, helst den — *el Prado de San Sebastian* eller *de Sta Justa* — ligger straxt utanför staden och helt nära tobaksfabriken. — Derute var näml. *el quemadero* eller platsen för inquisitionens autodaféer. Sevilla var en af inquisitionens första och fortfor att vara dess käraste tillhållsort. Den heliga domstolen upprättades här för första gången på fast fot af Ferdinand den Katholske år 1481, och Torquemada blef dess första översteprest. Från 1481 till 1808, då inquisitionen upphäfdes, brände den (enligt Murray) i Spanien 34,612 personer lefvande, 18,048 in effigie och fängslade 288,109 personer. Siffrorna är visserligen stora, men så var det också under en lång tidsperiod och bland ett folk af 20 millioner menniskor. Om ej människans inbillningskraft, med deraf mångdubblad skräck, kom tyranniet till hjälp, så skulle det aldrig lyckas att förslafva ett folk i rädslans bojer.

Här nere vid floden ligger äfven den i hvarje spansk stad oundgängliga Plaza de Toros. — Man höll nu på att ombygga den af marmor. Gallerierna, uppburna af de lätta hvita pelar-raderna, tycktes komma att bli utmärkta. La Plaza de Toros i Spanien är annars ett försummadt arkitektoniskt motiv. Man bygger dem nämligen till en stor del af trä, så nämligen, att af sten är endast den nedre delen, hvilken, i likhet med de gamles circus, har formen af en cirkelrund trappa med höga trappsteg, som tillika får tjena som bänkar; men deremot är den öfre delen, det af pelare uppburna galleriet, äfvensom dess af pelare uppburna tak, bygdt af trä. Härigenom har just den del af byggnaden, som gaf mest anledning till arkitektur, blifvit

både ful och förgänglig. Hade man deremot byggt äfven öfverdelen af sten, så hade materialets fordringar ofelbart alstrat stil — man må blott jemföra stödjepelare af sten med en stöd-stolpe — och efterverlden skulle beundrat de praktfulla ruinerna af las Plazas de Toros, såsom vi nu beundrar de pittoreska lemningarna af romarnes circusbyggnader, konstskapelser, alstrade af samma prosaiskt praktiska skäl, nämligen behofvet af rymliga, öppna teatrar för folkets blodiga favoritnöjen. Jag vill dock ej härmed tillerkänna den klassiska forntiden någon helt och hållet frivillig förtjenst af detta sitt bättre val af byggnadsämne. De klassiska folkena tycks nämligen, till lycka för konsten och för sin egen ära, ej haft någon rikligare tillgång till byggnadsvirke — grekerna troligen aldrig, och romarne åtminstone icke under sin egentligen arkitektoniska period. I äldre tider var deremot Rom, som bekant, en trästad. Också finns naturligtvis intet spår af detta, det äldsta Rom, lika litet som af den rika feniciska nationens tempel och palatser af Libanons cedrar. Eldfarligheten har tvingat våra nya, nordiska stora städer att antaga åtminstone ett yttre skal af tegel; men klimatets fodringar och tillgången på virke har bibehållit trävirket vid inredningen. Efterverlden skall också en gång, bland högar af vittradt tegel på det fält, där Paris stod, förgäfvnes leta efter något spår af dess för sin skönhet och prakt nu så vidt beryktade teatrar, och andra förlusteställen — dessa granna arkitektoniska dag- (eller natt-) sländor af dåligt tegel och trä.

Tafvelgalleriet i Sevilla besökte jag naturligtvis ofta. Man ser där Murillo i all sin ära i ett par "*Concepciones*", liknande den i Madrid, men om möjligt ändå skönare, i synnerhet den ena. Bredvid las *Concepciones* hängde en förtjusande, men fullkomligt verldslig "*Anunciacion*" (bebådelse). Den annonserande engeln hör föga till saken. En *Hidalgo* hade varit mera på sin plats derstädes. Madonnan är en den aldra vackraste svarthåriga spanska, klädd med mantilla och knäfallen framför en bönstol. Murillo är, så vidt jag vet, den enda målare, som någon gång framställer madonnan med svart hår. Hvarför? Kanske medeltids-antijudaism, sedermera öfvergången till antagen typ? — Hur det är, så går en ung man som jag gerna i ett galleri först till

de tafflor, som har qvinnan till ämne, det må nu vara mer eller mindre heliga qvinnor; men sedan jag ofrivilligt följt denna första magnetism, vände jag mig till de Murillos, som hade mannen till föremål. — Hans bruna munkhelgon är och förblir typer för utseendet hos de spanska munkarna (då det fanns sådana) och hans trasiga gula tiggare ser man än i dag hvimla både i stad och på landet i Spanien. I *La Caridad*, en barmhertighetsinrättning utom staden, hvilken jag för resten ej hann taga närmare reda på, fanns äfven präktiga Murillos; bland andra den beryktade »*la Sed*» (törsten), eller Moses, som slår klippan i öknerna och framkallar källsprånget. När man rest långa dagar i hetta och damm på spanska diligenser, så uppfattar man dubbelt lifligt sanningen i denna taffla! — Där finns äfven en annan märklig taffla, en af Valdes Leal. Den föreställer en f. d. rik och mäktig prelat liggande i all sin ståt i sin graf. Likmaskarna krälar bland broderierna och spetsarna och spisar af högvördighetens ansigte. — Det är en *bitande* framställning af temat: »fåfånglighet, förgänglighet.» Murillo lär plägat säga: »att han ej kunde gå förbi denna taffla utan att hålla i näsan.»

Det roligaste af allt i Sevilla är och förblir ändock att ströfva omkring på gatorna och tänka på fordom. I *la Calle de los Abades* (Abbotgatan) t. ex. bodde fordom större delen af den rika prestmassa, som tillhörde katedralens kapitel. Detta bestod af en erkebiskop, en biskop och 131 andra prester af högre och lägre grader. — På österländskt sätt har här i Sevilla nästan hvarje sorts handel sin uteslutande gata, hvilket ger en egen anblick. Modehandeln har slagit sig ned i *Calle de los Francos* och *Calle de la Sierpe*, bokhandeln i *Calle de Genoa*, jernkramhandlarna, här kallade *los Alemanes*, midt emot katedralen o. s. v. De anförda namnena är dessutom betecknande för yrkes-utöfrarnas härkomst. Om sommarnätterna lär *Plaza del Duque*, sade mig Egron Lundgren, vara tjusande; ty promenadtimman är då mellan 10 och 12 på natten, och i det varma mörkret frasar då sidenklädningarna, och mellan mantillornas spetsar blixtrar ögon, lika bländande som stjernorna mellan akaciernas lätta löfverk. — Först och sist är ändå det bästa af hela Sevilla dess *patios* och de, förut beskrifna inblickar, man

har i dem genom de förtjusande gallerportarna. Dessa patios, denna alhambrastil i lefvande lifvet, ser man egentligen endast i Sevilla. Man har väl ett par exempel deraf i Granada, dock med tung ekport i stället för gallerfiligramsporten. Kanske finns äfven i andra länder spridda exempel; men uti hela världen är det endast i Sevilla, som man får se en hel stad i denna tju-sande stil. Sevilla byggdes nämligen af morerna i deras väl-maktsdagar, då deremot det vidtbesjungna Granada var blott morernas sista hållpunkt och till stor del uppbyggdes af flyktin-gar från andra, redan af de kristna tagna städer.

Många orsaker har bidragit dertill, att ensamt Sevilla eger och kunnat bibehålla detta poetiska skal af morernas poetiska värde. Sevilla var visserligen under morernas mest lysande tid i Spanien endast den andra staden i ordningen; ty Cordova var då deras hufvudstad. Men Sevilla, som en lång tid varit det götiska spanska väldets hufvudstad, innan Toledo upphöjdes till denna värdighet, bibehöll dock under alla skiften en stor folk-mängd och stort anseende. Sedermera, då moriska väldet i Spa-nien splittrades och hvarje provins blef ett litet sultandöme för sig, blef Sevilla åter hufvudstad i ett af dessa fragmenter, tills det år 1247 intogs af Castiliens och Leons konung *San Fer-nando*.

Sevilla blef sedan nästan hela, och slutligen under Ferdinand och Isabella verkligen hela det kristna Spaniens hufvudstad, tills Carl V flyttade hofvet till Valladolid och Filip II sedermera till Madrid. Efter Amerikas upptäckande kom för Sevilla en ny period af blomstring, denna gång en handelsblomstring. Sevilla blef näml. då, jemte Cadiz, den stora stapelorten för Indierna. — Allt detta har bidragit att rädda Sevillas skönhet, under det att det öfvergifna Cordovas nästan spårlöst försvunnit.

Farväl, vackra Sevilla! Pennan sliter sig ogera från det papper, där den — ehuru otillfredsställande — tecknat några af dina drag; hur mycket mer ogera skall ej tecknaren sjelf i mor-gon låta slita sig lös ur din tjuvningskrets — helst det skal ske medelst åsnekraft — men diligensen är obeveklig!

VI.

Paris den 24 December.

Resa från Sevilla till Cordova. — Några drag af det arabiska väldets i Spanien historia. — Stora moskén. — Till Madrid. — Muséet. — Velasquez Murillo, Ribera. — Operan i Madrid; osnyggheten och elegansen. — Madrids luft. — Resa till Paris. — Burgos. — Anblick af de baskiska provinserna. — Nationaldans. — Bayenne. — Republik och kejsardöme. — Södra Frankrike.

Resan från Sevilla till Madrid fordrar 3 dygn med *correo* d. v. s. postvagn, eller »malle poste» som det heter i Frankrike. Med vanlig diligens erfordras ytterligare ett dygn. Det är märkvärdigt hvad man vänjer sig vid allt. Jag minns, att i somras, när C. och jag reste från Basel till Schaffhausen med natt-diligensen, tyckte vi, att vi underkastade oss en hisklig fatigue. Nu bekommer mig 3 dagar och 3 nätter — den vanliga portion, som serveras här i Spanien — mycket litet, och jag sofver i diligensen nästan lika godt som i min säng. Emellertid satte vägen mellan Sevilla och Cordova min sömnförmåga på prof. — »*Mal camino para dormir*», (dålig väg för att sofva), sade mig diligensbiljettförsäljaren afrådande, då jag tog plats på correon, som afgår kl. 12 på natten från Sevilla — och aldrig har ett sannare ord blifvit yttradt! En så gropig och knagglig väg midt på sommaren, det kan ni lyckligtvis ej i Sverge göra en föreställning om.

Landet mellan Sevilla och Cordova är i allmänhet en ödemark, bevuxen med aromatiska plantor, och med stor naturlig, men obegagnad fruktbarhet. Stora sträckor täcks af halvilda olivskogar. Här och där skiner emot den resande en hvit stad, och då är den närmaste trakten derom ring något mer odlad. I *Ecija* gjordes en stunds uppehåll på förmiddagen, och middagen intogs där, sammanslagen med frukosten. Staden hade ett egendomligt utseende genom sina många kyrktorn, täckta med

brokiga azulejos, hvilket gaf dem en anstrykning af kinesiska porslinstorn. — För öfrigt var nästan hvarje kyrktorn, så väl här som i den förut genomfarna staden *Carmona*, och i alla större och smärre städer här i trakten, i Giraldestil. Det är med en utmärkt byggnad som med en utmärkt bok, den framkallar alltid en svärm imitationer.

Fram på eftermiddagen nalkades vi till *Cordova*. Det framställde sig präktigt och österländskt med sina torn och palmer, vid foten af den bruna Sierran, som kransades af kloster och gamla murar. Hur ofantligt *Cordova* var under Beni-Umeyah dynastien, kan slutas redan deraf, att det hade på 9-hundratalet, enligt arabiska uppgifter, nära en million innevånare. Om också någon rabatt möjligen bör beviljas för österländsk öfverdrift, så blir ändå alltid tillräckligt kvar för att visa stadens betydenhet, aldra helst på en tid, då nästan hela det öfriga Europa låg i det djupaste barbari, och då dess nuvarande stora städer var endast usla torftäckta byar. — *Cordova* hade vid den tiden 900 bad (inrättningar för varma bad, *thermer*, var alltid i den gamla tiden och är än i dag i österlandet en af de viktigaste och nödvändigaste saker), 600 caravanserais eller herbergen och 300 moskéer. Fabelaktiga beskrifningar görs öfver prakten i furstarnes af Umeyah-dynastien palatser. Men *Cordova* var ej blott rikt på materiela skatter, det var tillika ett moriskt Athen. Redan under gamla romerska tiden hade *Cordova* varit fruktbart på snillen. Sextilius Ena, Lucanius och begge Seneca's föddes här. Under morerna blef det medeltidens lärdeste och vitt-raste stad, och frambragte arabiska både filosofer, matematici och skalder. All denna både prakt och bildning sopades bort genom berberrevolutionen, då både palatser och bibliotek brändes. Kom sedan moriska väldets splittring och, efter *Cordovas* eröfring af de kristna, regeringens förflyttande till *Sevilla*. Den allmänna spanska tvinsoten fulländade; och *Cordova* är nu en eländig förfallen håla med 55,000 innevånare, hvilken har ingenting egentligen märkvärdigt annat än sin moské*).

*) Historien om moriska väldet i Spanien delas vanligen i fyra perioder. Den första räknas från år 711—756. Under denna period styrdes de af morerna nyeröfrade delarne af Spanien genom Amirer, Ståthållare under Kali-

La Mezquita. Cordovas beryktade moské, står fristående och är omgifven af fästningslika murar. Då man inträdt genom den stora hästskoporten *Puerta del Perdon*, är man inne på en orangegård, lik den i Sevilla, men med vida bättre bibehållen orientalistisk prägel. Detta var moskéens heliga lund, och vid springkällan, som ännu sorlar i dess midt, verkställde musl-männerna sina religiösa tvagningar, innan de inträdde i sjelfva templet. Det inre af moskéen ger den egnaste och underba-

fen i Damascus. Den andra perioden började, då Abdu-r-rahman lösruckte Spanien från det stora musulmanska väldet, stiftade vestra kalifatet och gjorde Cordova till dess hufvudstad. Denna period räckte från 756—1036, under hvilken tid Ummeyah-dynastien gav Spanien 17 Sultaner. Stiftadt och uppehållet af denna dynasti, föll det moriska väldet i Spanien med densamma. Nu, i den tredje perioden, kämpade två partier om väldet. Det första var de så kallade *Almoravides Murabitins* (*Råbitos*, männer, helgade till Guds tjänst; modellen för de kristna riddarna af Santiago, och, genom dessa, för alla medeltidens öfriga riddareordnar). Det andra partiet var *Almohaderna*, ett slags musulmanniskt ochokratiskt läsareparti och tillika en protest af den undertryckta berbiska nationaliteten mot den herrskande moriska kasten. Ehuru hedningar och råa barbarer, tyckte likväl dessa bergfolk sjelfva sig vara rjordens salt, världens äldaste stam, och påstod sig härstamma från kartaginensiska förfäder, som hade flytt till bergena för romarna. Mera troligt är, att de hade ett ännu äldre förkartaginensiskt ursprung och var lemningar af Spaniens urinnebyggare, de okufliga ibererna. — På en gång det moriska väldets styrka och svaghet, hjälpte dessa berberfolk först morerna att störta göternas välde i Spanien och störtade nu sedan i sin ordning morerna sjelfva. Detta berbiska folkparti segrade nämligen slutligen år 1146. — En berber, till yrket lamptändare, hade uppsvingat sig till partiets chef och profet, och under hans vandaliska styrelse förstördes nästan alla minnesmärken af morisk odling och konst. År 1227 sammanstörtade detta berbervälde och hela det moriska området i Spanien sönderföll i små särskildta Sultan- och Sheikdomen. Dessa småstater, oeniga sinsemellan, hjälpte de kristna mot hvarandra, och föll derföre den ena efter den andra lätteligen i händerna på de förenade Spaniorerna. Cordova intogs af San Fernando år 1235, och Sevilla, som förut är sagdt, 1247. Vid detta sammanramlande af den moriska byggnaden, var det som Ibnu-l-Ahmar, såsom lydfurste under Ferdinand, lyckades stifta ett sista moriskt välde, det i Granada. Det blomstrade från år 1238 till 1492, då det, i sin ordning försvagadt af inre oroligheter, föll ett sista offer för hela Spaniens samlade makt. Just under de värsta söndringarna i Granada hade nämligen genom Ferdinands och Isabellas gifte Castiliens och Arragoniens kronor sammanfallit.

raste anblick, man kan tänka sig. — Taket derinne är platt, det är gjordt af alerçeträ, ett slags larixart, som växer i Marocco, och hvars virke påstås vara nära nog oförgängligt. Detta tak, som ej är mer än 35 fot öfver golfvet, hvilat på en oändlig, för ögat hvimlande skog af låga pelare, ursprungligen 1200, och ännu 854 st. till antalet. — Pelarskogen och templet delas i 19 längskepp och 29 tvärskepp. På den första leden, eller längs efter templet, är pelarna sammanbundna af låga hästskohalf. Pelarna är af olika ordningar, diametrar och materialier, de sednare oftast dyrbara, såsom jaspis, porfyr och sällsynta marmorarter. De flesta togs från ett på samma ställe fordom stående gammalt Janustempel, hvilket under göterna varit kristen kyrka. Andra hemtades från Sevilla och Tarragona i Spanien och från Nismes och Narbonne i Frankrike, hvarjemte 140 st. lär blifvit sända såsom present från kejsaren i Constantinopel. — Midten af moskéen är förstörd och vanställd genom en bigott biskop under Carl V:te, som lät nedrifva denna del af moskéen för att uppföra ett kor i mera »kristlig» stil. Detta kor är en vanlig grann och förgylld och genomful rundbågskyrka.

Ofvanför Cordova, på en af Sierra Morenas af växtprakt öfverflödande sluttningar, skall Abdu-r-rahmans trollslott Rizzifah ha legat. Dess prakt skall ha varit otrolig, och allt var där sammanfördt, hvad österns och vesterns prakt och konst kunnat åstadkomma — ett hundradubbladt Alhambra! Allt förstördes af berberna. Ej ens platsen, där det legat, kan numera bestämmas.

Ifrån Cordova forsatte jag med en diligens. Vägen gick öster ut genom Guadalquivirdalen, tog så af åt norr, genomkorsande slagfältet vid Bailen, och steg upp i Sierra Morena. På aftonen andra dagen, just i solnedgången, hann vi till det af mig på nedvägen omnämnda romantiska bergpasset Despeña Perros (»kasta ned hundarna!»), där vägen går på kanten af en afgrund mellan två skyhöga, brunröda, vildt sönderbrutna bergspetsar. I aftondagern tog det sig ändå bättre ut, än då jag genomfor det förra gången. Jag lutade mig ut genom diligensfönstret och såg tillbaks för sista gången. Ett rosenskimmer låg öfver de aflägsna bergena, och jag tänkte på Granada och Se-

villa! Farväl Andalusien! — Förändringen i klimat var lika plötslig som obehaglig. Så snart vi kommit genom passet och in i La Mancha, möttes vi af ett kyligt drag, och i stället att vi förra natten suttit och soffit vid nedfällda fönster och utan öfverrock, drogs nu alla fönster upp, dubbla rockar påtogs, och ändå vaknade jag på natten deraf, att jag var fullkomligt stelfrusen. Lyckligtvis hade min granne, en äldre köpman från Sevilla, försett sig med ett rikligt förråd af värmebevarare, och han lånade mig nu ett fårskinn för fötterna samt slog sin stora kappkrage om mina axlar, och så stod jag mig igen. På morgonen var marken alldeles hvit af frost, och våra vagnsfönster betäcktes af de grannaste isblommor. Fram på dagen blef det dock åter varmt. Sådant är klimatet här; nätterna iskalla och om dagarna, så länge solen skiner, så varmt, att man går i tunn rock. — Jag återfann här i Madrid konsul Konow, som hela tiden legat och väntat på att hos cortes få uppgjord frågan om stockfisktullen. Det går ej fort i Spanien. Emellertid är nu cortes plötsligen upplösta, såsom det tros med anledning af händelserna i Frankrike och Louis Napoleons statskupp, hvarom den bestörtningväckande nyheten mötte mig här i Madrid.

Jag har åter genomströfvat Madrid i alla riktningar. I byggnadsväg erbjuder det föga anmärkningsvärdt. Det är i detta afseende nästan helt och hållet modernt och europeiskt, och endast mängden af balkonger ger ett spanskt och sydländskt tycke. — Galleriet, det härliga, har jag njutit och njutit om igen af. Jag var i missmodig sinnesstämning efter min ankomst hit. Händelserna i Frankrike och kölden från den snöbetäckta Guadarramakedjan kändes båda delarna såsom skingrade illusioner; men jag inträdde i muséet, och sedan jag en stund betraktat dess härliga färg- och snilleblomstring, tinade frosten upp i mitt hjerta, oemotståndliga tårar banade sig väg, — och — — må statsformer vexla som årstider i vansklighetens evinnerliga cirkelgång! — — Hvad rör det mig? *Ars longa, vita brevis!* Framåt på banan! Till kamp för det enda, som, jordiskt taladt, är oförgängligt!

Betraktandet af och tänkandet öfver den spanska målarskolan har bragt till öfvertygelse hos mig något, som länge före-

sväfvat mig såsom aning, det nämligen, ätt i all skön konst, så väl målning, bildhuggeri, byggnadskonst, som poesi och musik, allt beror på två saker: snille och nationalitet. Snillet är själen, nationaliteten är kroppen, vilkoret för att »länge lefva på jorden». — Snille har skapat skönt, som ej uppfyller detta vilkor, men ändå lefver och skall (mähända) lefva. Det lefver dock på ett *fastän*. Det snillrikt nationela lefver *derföre*.

De tre förnämsta snillena i spanska skolan: Velasquez, Murillo och Ribera, ytterligt olika sins emellan, uppfyller dock alla tre i hög grad denna fordran på nationalitet. — Velazques, född i Sevilla 1599, dog i Madrid 1660. Det är blott i Madrid man egentligen får se honom. De några små porträtter af hans pensel, som man får se i andra gallerier, ger intet begrepp om hans storhet. Han är den manligaste af alla målare och målar derför också mest männer, männer såsom sådana: och när han målar qvinnan, är det som person, ej som qvinna. Han användes mest af konung och hof, och porträttet ingår derför nästan alltid i hans målningar. Men hvilka porträtter! Man kan läsa hans tids spanska historia i hvartenda af dessa konunga-, infant- ja, infantinne-ansigten. — Färgtonen i hans taflof förefaller bredvid den öfriga spanska skolan stundom, dock ej alltid, något grå och kall. Men det är luften, sådan den verkligen är, och icke en brungul halfdager, ett extrakt af spansk luft, såsom hos Murillo.

Murillo är utom Spanien vida mera känd och sedd än Velazques. Han föddes i Sevilla och dog där 1682. Det är egentligen i Murillos genretaflof, som den nyssnämnda bruna färgtonen så helt och hållet herrskar. Hur ofta har jag ej under mina diligensresor här i Spanien återsett hans tiggarpojke, sådan man ser honom i Louvren, med hans gula hy och smutsbruna trasor vid en gulbrun mur i en solbrun atmosfer, om också ej i verkligheten fullt så solbrun som på tafan! Hvem kan dock neka, att öfver somliga länder ligger en bestämd färgton? Liksom det t. ex. öfver Neapel ligger något azurblått, och öfver mellersta och norra Europa något grått och grönt, så kan man ej neka, att brungult, ökenfärgen, är det medium, hvori man, så väl i inbillningen på förhand, som efteråt i hågkomsten ser Spanien.

Om man hos Velazquez hufvudsakligen lärde spansk historia, så lär man hos Murillo känna spanska folket, dess — nu afskaffade — munkar, dess — tyvärr ej afskaffade — tiggare, och den spanska qvinnan!

Ribera föddes i Xativa, nära Valencia, 1588, och dog i Neapel 1656. Han kallades uti Italien *Spagnoletto*, d. v. s. *den lille spanioren*, emedan han helt ung kom dit. Han var chefen för spansk-neapolitanska skolan. Ehuru hans lif sålunda hufvudsakligen tillbragtes utom det egentliga Spanien, så är han dock djupt, djupt nationel. — Ribera är bland de spanska målarna hufvudrepresentanten för det asiatiska tigerelementet i spanska nationalkarakteren. Man behöfver blott se hans martyrtaflor med dessa helgon, som flås lefvande; dessa, på hvilka magen är öppnad, och tarmarna utdras med ett vindspel, eller dessa, som steks, genomskjuts med pilar etc., och allt detta i en den ohyggligaste färgton af gulhvitt och svartbrunt, för att förstå, att inquisitionen var en naturlig och nationel institution i Spanien. — Intoleransens farsot kom från början från Asien, såsom alla andra pester. Sedan utbredde den sig vida mot nordn och är mångenstädes ännu ej pålitligt utrotad; men ingenstädes rotade den sig dock så som i Spanien. Den fann där ett nytt fädernesland, dit den alltid med förkärlek återvänder och trifs, såsom koleran, kring Ganges och pesten kring Nilen. Spanioren har sitt nöje i grymhet. För att ej dra fram det vanliga exemplet tjurfäktningarna, så res bara t. ex. med en diligens i Spanien och se, hur hvarenda menniska, man möter, äfven kvinnor och barn, genast tar upp den spetsigaste sten, som finnes till hands, och kastar den på det magra mulånespannet. Eller, om allvarsammare exempel önskas, så läs Spaniens historia! Deremot är det visserligen sannt, att det kan förefalla spanioren mera naturligt och liksom en rättighet, att vara grym; ty han vet med sig sjelf, att, om han sjelf en gång blir föremål för grymheten, så förstår han bättre än någon annan att utvärda den.

Stora operan i Madrid besökte jag flera gånger. Den är präktigt inredd; allt är rött sammet och förgyllningar! Vackra fruntimmersansigten såg jag många; men dock ej så många som

på teatrarna i Cadiz och Sevilla. — Typen är dessutom alls icke bestämd här, utan blondiner och nordiska tycken ses i omvexling med andalusiskt mörkhyade och svarthåriga hågkomster. Eget var, att vid inträdet i denna elegantissime salong, fylld af den elegantaste societet, känna en stark — — hvitlökslukta slå emot en. — Tänk, om en hel societet hos oss skulle ha ätit pepparrot till middagen! — Osnyggheten i de yttre gångarna i teaterhuset var äfven sådan, att den ej tål någon beskrifning.

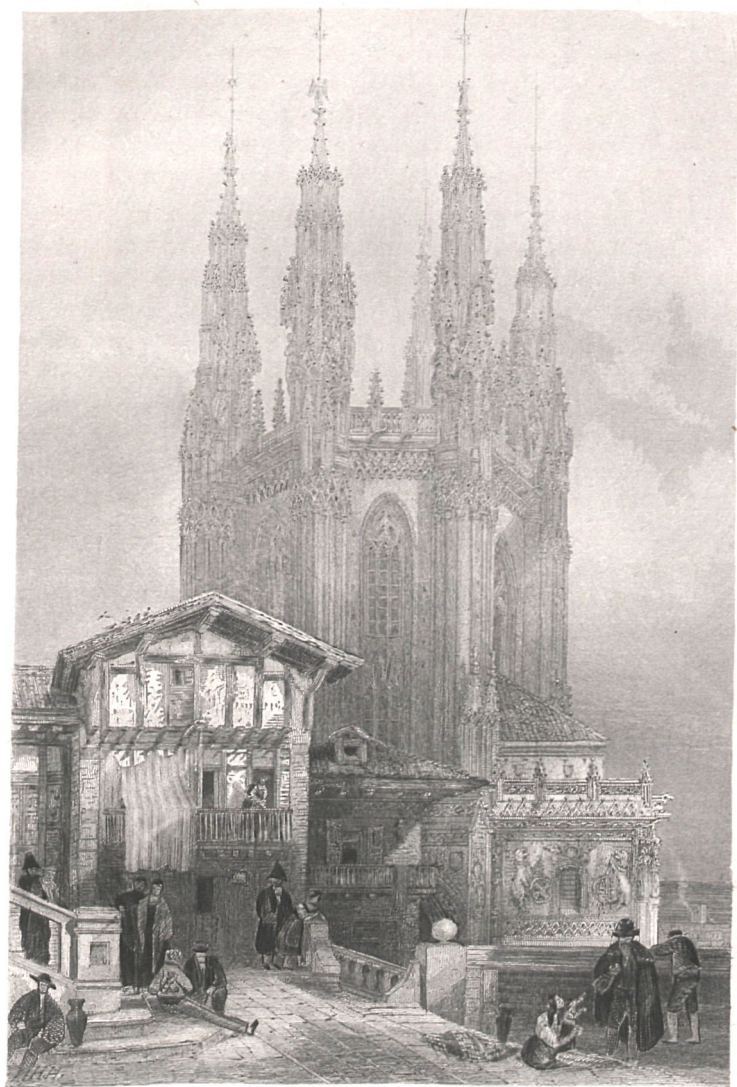
Jag förvånades öfver att se, med hvilken omsorg spaniorerna vid utgåendet ur teatern svepte de vida bruna kapporna omkring sig, ända upp öfver munnen och näsan. Men, säger ordspråket:

*El aire de Madrid es tan sotil
Que mata a un hombre, y no apaga a un candil.*

*Madrids luft är så falsk, att en flägt,
Som ej släcker ett ljus, dödar en människa.*

Solglöden på slätten hettar nämligen upp luften till det otroliga; men midt i hettan kommer plötsligen en falsk, iskall luftström från Guadaramabergena, bärande lung- och maginflammationer. Härtill kommer den skarpa skilnaden mellan vinter och sommar. »*Tres meses de invierno y nueve de infierno*», »tre månader vinter och nio månader helvete», sade mig en, som kände Madrids klimat af lång erfarenhet. Hvad mig angår, så förvånade mig i synnerhet det häftiga temperaturombytet mellan dag och afton denna årstid här i Madrid. Om morgonen kunde jag vid vaknandet frysa bra nog i mitt otäta rum; men fram på dagen blef det åter fullaste sommar igen, och jag promenerade i sommarrock. Knappt hade dock solen gått ned och mörkret hastigt, som det här alltid gör, inträdt, så blef det på en gång så kallt, att, om jag händelsevis fördröjt mig ute i staden till dess, så måste jag skynda hem allt hvad tygena tålte för att få något varmare på mig.

Men min tid — ni vet hvarför — tillät mig blott att vistas ett par dagar till på spansk jord, och dessa hade jag att tillbringa i diligensen, rullande genom natt och dag mot Bayonne. — Se här några flyktiga utsigter från vagnsfönstret under denna

DOMKYRKAN I BURGOS.

resa, ilande genom Castilierna, — där man ej kan ila nog fort! — och tyvärr ilande äfven genom de baskiska provinserna, där man deremot nöjsamt och lärorikt skulle kunnat tillbringa veckor. Första dygnet af resan var enformigt genom Castiliens stora trädesgårdesöken. Vatten och grönska hör till det obekanta. Interessant var det dock att fara genom Somo-Sierra-passet, där Napoleons lancierer gjorde sin brillanta attaque. När man ser den steniga, brutna lokalen, är det obegripligt, att det kunde lyckas. Morgonen derpå vid första uttittandet genom vagnsfönstret blef jag häpen att se framför oss en stad med en mängd kyrktorn, bland hvilka en jättestor domkyrka med 4 torn framstod såsom primus inter pares. En flod — med vatten i — slog sina krokor för den sköna staden, och bakom reste sig en brunröd sierra, ändå rödare än vanligt nu i soluppgången, och i fjerran syntes spetsiga snötoppar, luftigt uppstigande mot den norra, ännu något mörka delen af himlen. Det kunde ej vara annat än *Burgos* — och det var *Burgos* — dit vi kommit ett par timmar tidigare än sagdt var! Vi stannade ej där mer än $\frac{3}{4}$ timma; men genom att uppoffra frukosten, hade jag dock tid att springa in till staden öfver Duerobron och genom svarta gammaldagsgator till katedralen, som dock olyckligtvis, när man kommer närmare, befinns vara inbyggd i en massa svarta, fula hus, ur hvilka endast portalfaçaden träder fri fram. Det inre är härligt. Öfver koret och högaltaret, hvilka, som vanligt i Spanien, är belägna midt i kyrkan, där de, vända mot hvarandra, bildar en afstängd fyrkant, reser sig det ofantliga centraltornet. Detta består endast af yttermurar och är ej afskiljdt genom något golf eller hvalf från kyrkan, så att sålunda, då man står i koret, har man det ihåliga stora tornet öfver sig såsom en så att säga, tornformig kupol. Alla kyrkans torn är af rikt genombrutet stenarbete, liknande Strasburger Münster.

Ett par mil på andra sidan *Burgos* såg jag — för första gången sedan jag i slutet af September lemnade Lyon — en smutsig gata, ej heller hade jag under hela denna tid sett en regndroppe falla. — Vid *Fancorbo* kommer man in i en half-cirkelformig, af snöfjäll instängd dal, ur hvilken ingen utgång tycks finnas. Den finns dock. En smal bergkorridor, som jemt

och nätt lemnar rum för vägen och för en jemsides med densamma löpande skummande bergsflod, öppnar sig i hörnet af dalen uti en lodrät flera hundra fot hög bergvägg. Slingrande fortlöper sedan det smala passet mellan öfverhängande fantastiska bergspetsar. På en sådan fjellbalkong står, som en gammal dueña, ruinen af slottet *Engracia*. Denna omnämnda dueña, bevakade dock, såsom de flesta sådana, illa sin sköna; ty det var i denna borg, som, enligt sagan, *Roderick* förförde den sköna *Cova*, dotter till *Grefve Julian*. Denne inkallade sedan morerna för att hämnas. *Ay de España perdida por un gusto*. »Spanien förloradt genom en njutningsnyck», klagar folkvisan. Ett kungarike för en qvinna! Midt emot ligger på en terrass det pittoreska lilla kapellet, helgadt åt *Nuestra Señora del Camino* (Vår Fru af vägen), som skyddar de resande mot lavinerna, hvilka här lär vara särdeles farliga om vintern. — Vid *Miranda del Ebro* går man öfver denna flod och är i de baskiska provinserna (*Alava, Biscaya* och *Guipuzcoa*). Det är som att vända om en hand. Vatten i öfverflöd, ett fuktigt klimat, yppig grönska; och i stället för Castiliens öken, som endast delvis var odlad, har man här en trakt, där ingen quadrataln är lemnad obegagnad. Hela baskiska landet är utomordentligt tätt befolkadt, och jorden skötes med — *spade!* Mais är hufvudprodukten. — Det var söndag, så att vi hade rikligt tillfälle att se det baskiska folket och dess dräkter. De runda spanska hattarne och broderade jackorna var försvunna. Karlarna hade en slags rund sjömansmössa, eller, ännu vanligare, blott en näsduk om hufvudet, knuten med långa hängande ändar i nacken. Qvinnornas dräkt upphörde att vara egendomlig. — I en liten stad nära Vittoria, kallad *Puebla de Arganzon*, bytte diligensen om hästar — *hästar*, säger jag, ty det spanska mulåsneanspannet hade redan föregående dagen börjat uppblandas med hästar, och här, i baskiska provinserna, hade vi endast hästar. Under uppehållet betraktade jag folkets nöjen på torget. Männerna roade sig med ett slags inveckladt bollspel. Bollen var ofantlig och af hårdt trä, liksom hos våra förfäder enl. isländska sagorna. De unga qvinnorna hade ställt upp sig på gatan, som gick förbi torget, i två långa rader midt emot hvarandra, och efter ljudet af en musik, bestående af

några par castagnetter, en gitarr och en tambour de basque, försedd med bjellror, hvilka instrumenter speltes af de värsta gamla hexor, jag sett, hoppade qvinnorna upp och ned, och svängde rundt, hvar och en på sin fläck, utan att förändra plats; allt detta under en skärande nasalsång i korus. Det var bland det mest komiska, jag sett!

Morgonen derpå vaknade jag vid dånet af en lång våg, som slog mot kanten af vägen. Vi rullade längs Oceanens strand, och vägen, till hälften sprängd i klippan och till hälften murad på densamma, klättrade fram utåt sidan af de kala kustbergen, hållande sig fast med naglar af jern. Nu börjades ett ändlöst passviserande vid hvarje station. Ifrån *Vitoria* till *Bayonne* icke mindre än 7 gånger, allt med betalning för hvar gång. Det är ett ömkligt prejeri! — Vägen lemnade snart åter kusten och förde genom det mest leende, yppigt grönskande land af kullar och dalar, bevakadt i fjerran af Pyrenéernas hvita spetsar. Föreställ er de lägre delarne af Schweiz, och föreställ er vidare en strålande höstdag, gräset grönskande, fältena betäckta af trädgårdsväxter och omgifna af myrtenartade buskväxter, på kullarna här och där en liten ekdunge med rostbruna löf, men i dalarna laurier rose och cypress och andra evigt gröna sydträd, blandade med våra nordiska löfträd, hvilka, på sitt vanliga, tokiga sätt, klädt af sig till vintern! Öfverallt sorlade bäckar; jorden ångade, och här och där i skuggan var marken frosthvit.

Inkomna i Frankrike fick vi stora och präktiga hästar för diligensen och anlände i galopp vid middagstiden till Bayonne. Längs vägen sågs väggarna på alla byggnader betäckta med *Liberté, Egalité, Fraternité*, och inunder dessa ord satt uppklistrad — — proklamationen om statskuppen! Jag skulle velat skriva ett »*Ci-gît*» öfver den första inskriften. Lustigt var att höra tullnärers och andra officiella kannstöpars berättelser om hur »*les insurgés*» nu blifvit besegrade i Paris. Jag undrar just vilkendera, som med mesta skäl kunde kallas »*insurgé*», mannen af statskuppen eller blusen, som bakom barrikaden stred för bi-behållandet af hvad nu en gång — om också ej för längesedan — i lag stadgadt var, d. v. s. den lagliga ordningen? — Bayonne var en liten trefflig stad, märklig för sina vackra flickor, med deras